

**SZENT ISTVÁN
EGYETEM**

**Természeti potenciálok térségi használatának
vizsgálata és a területi kohézió**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Orosz György

Gödöllő

2020

A doktori iskola

megnevezése: Környezettudományi Doktori Iskola

tudományága: Környezettudományok

Vezetője: Csákiné dr. Michéli Erika akadémikus
tanszékvezető, egyetemi tanár, DSc
SZIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar
Környezettudományi Intézet
Talajtani és Agrokémiai Tanszék

Témavezető: Dr. Barczy Attila
egyetemi docens, PhD
SZIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar
Természetvédelmi és Tájgazdálkodási Intézet
Természetvédelmi és Tájökológiai Tanszék

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

1. A MUNKA ELŐZMÉNYEI, A KITŰZÖTT CÉLOK

Napjainkban a klímaváltozás és az ezzel együtt járó klímakatasztrófák korában felértékelődik a természeti környezet, melynek megléte, kiterjedtsége és azon túl az állapota gazdasági, társadalmi, jól-léti hatásokkal bír. Az Európai Unió kohéziós politikájának célja, hogy a tagállamok és azok régiói harmonikusan fejlődjenek, a közöttük meglévő gazdasági, társadalmi különbségek csökkenjenek.

1999 óta dolgozom térség- és településfejlesztési szakértőként, ebből az első tíz évet a Budapest és Pest megye fejlesztési programjainak elkészítésével, monitoring tevékenységeivel és értékelésével töltöttem. Munkám során tapasztaltam, hogy a gazdaságilag és társadalmilag elmaradott települések az uniós források pályázati rendszerében plusz pontokat kaptak kezdetektől fogva azért, hogy ezzel egy kisebb előnyt szerezzenek a források elérése terén, illetve voltak és vannak olyan pályázatok, melyek célzottan ezen települések, térségek számára lettek kiírva. Ugyanakkor az elmaradott térségek támogatása nem vette figyelembe azt a tényt, hogy vannak olyan gazdaságilag és társadalmilag elmaradott települések és térségek, melyek a természetes és természetközeli felszínborítottság tekintetében az országos átlagnál jobbak. A hazai területfejlesztési terveket, programokat ismerve és tanulmányozva az esetek nagyobbik részében azt tapasztalom a mai napig, hogy a természeti adottságokkal csak zárványként foglalkoznak, a gazdasági és társadalmi szempontok kapnak nagyobb prioritást.

Ez nem meglepő, hiszen a térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét hivatalosan mérő komplex mutató (továbbiakban komplex mutató) a természeti környezet állapotáról nem tartalmaz indikátorokat, így egy település vagy járás fejlettségi besorolásának módjában ez a napjainkra egyre értékesebb, a létezésünk alapját jelentő tényező nem jelenik meg.

Kutatásom témája ebből adódóan, hogy miként lehet különbséget tenni az elmaradottnak számító térségek és települések között a természeti környezetük függvényében, mert ez a támogatásokat illetően is célzottabb lehetőségeket biztosítana és segíthetne a természeti állapotok megőrzésében, valamint hozzájárulhat a területi kohézió precízebb érvényesítéséhez.

A fentebb leírtakat figyelembe véve kutatásom a következő célokat tűzte ki:

1. Elsődleges célkitűzésem, hogy összegyűjtssem azokat a témaköröket, melyek a természeti környezet és a térségfejlesztés kapcsolatában jelen vannak. Ez meglehetősen szerteágazó terület, ezért a főbb témakörök mentén húzom meg a határokat.
2. Célom ezután, hogy egy alkalmas módszerrel meghatározzam azokat a térségeket (járásokat), melyek az országos szinthez képest magas természeti

ti tőkével rendelkeznek, ugyanakkor a gazdasági és társadalmi, valamint infrastrukturális állapotok miatt hátrányos jelzővel vannak illette.

3. Olyan természeti mutatókat, indikátorokat kívánok használni, melyek ma Magyarország területére rendelkezésre állnak és könnyen elérhetőek. Ezeknek a mutatóknak a felhasználásával egy természeti tőke mutatót kívánok kialakítani, mely segítségével meg tudom határozni vizsgálataim célterületeit.
4. A lehatárolt térségeimet elemezni kívánom abból a szempontból, hogy az országos fejlesztéspolitikai és az az alatti szinteken készült tervek, programok miként viszonyulnak ezekhez a térségekhez, hangsúlyozzák-e, és ha igen, akkor milyen kontextusban ezt az állapotot. Elemzem, hogy a települési szintű tervekben, programokban vajon megjelenik-e a helyzetük egyedisége.
5. Célom gyakorlati szempontból megvizsgálni, hogy egy lezárt, konkrét uniós fejlesztési időszakban a vizsgált térségekben megvalósított fejlesztések, beruházások, miként viszonyultak ahhoz a természeti tőkéhez, ami ezekben a térségekben erőforrásként állt rendelkezésre.
6. Kiemelten kezelem a természetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek helyzetét ezekben a speciális térségekben. Főleg az általuk végrehajtott projekteket kívánom összegyűjteni és elemezni.
7. A vizsgált térségeim településeinek vezetőit közvetlenül is meg akarom szólítani, hogy felmérjem azt, hogy miként élnek a magas minőségű és mennyiségű természeti környezet adta lehetőségekkel. Érdekel az ehhez kapcsolódó tudatosságuk, miként élnek a természeti környezet nyújtotta lehetőséggel, és a jövőbeli fejlesztéseik vajon hogyan idomulnak majd az adottságokhoz.
8. Célom összehasonlítást végezni a nemzeti és regionális szintű programok struktúrája szerinti és az ettől eltérő, közösség által vezérelt (CLLD, LEADER) programokból támogatott fejlesztések között a természeti tőke használatát illetően. Ebből pedig a területi kohézió érvényesülésére kívánok következtetéseket levonni.
9. Ahhoz, hogy a választott térségeket vizsgálni tudjam, célkitűzésem, hogy az Európai Unió területi kohézióját a természeti tőke szemszögéből tanulmányozzam, a kapcsolatokat kimutassam, és a vizsgált térségeim konkrét fejlesztési projektjeinek elemzésével a területi kohézió alakulására következtetéseket vonjak le.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Fontosnak tartom kiemelni azokat a kiindulási gondolataimat, melyeket szubjektív módon, saját szakmai tapasztalataimként kezelek:

- A fejlettséget nem tekintem kizárólag gazdasági, társadalmi és infrastrukturális mutatószámok által mérhető tényezőnek. Egy térség természeti környezetének állapotát a fejlettség egyik meghatározó kritériumaként tartom számon. A „fejlettség” növelése érdekében természeti, táji közeg feláldozását nem tekintem előremutató fejlődésnek.
- A megújuló energiákon belül a nap- és szélenergia projekteket nem tekintem hely-specifikus természeti tőkére épülő fejlesztéseknek, így ezekkel nem is számolok a vizsgálataim során.
- Mutatószám kialakítása során az átlagértéktől felfelé történő eltérést magasnak, az átlagtól lefelé történő eltérést alacsony értéknek tekintem.

2.1. Járások rangsorolása a természeti környezet kvantitatív és kvalitatív mutatói által

Kutatásomban olyan adatbázisokat használok, melyek jelenleg elérhetőek és országos szintűek. A járások lehatárolásához egyrészt a CORINE felszínborítás térkép adatbázisát használok a hemeróbia-kategória rendszerrel kombinálva, másrészt a célterületek szűkítésére és egyfajta kontrollként a Magyarország Élőhelyeinek Térképi Adatbázisát (MÉTA) vettem alapul.

Kutatásom első lépései között a járások csoportosítását végeztem el a természetes és természetközeli felszínborítottság aránya, valamint a térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató segítségével.

A vizsgálataim során felhasznált oligohemerób és mezohemerób fokozatba tartozó CORINE felszínborítási mutatók a nomenklatúra számozásukkal jelölve az alábbiak:

2.3 Legelők

3.1 Erdők

3.2 Cserjés és/vagy lágyszárú növényzet

3.2.1 Természetes gyeppek, természet közeli rétek

3.2.2 Törpecserjés, cserjés területek

3.2.4 Átmeneti erdős-cserjés területek

3.3 Növényzet nélküli, vagy kevés növényzettel fedett nyílt területek

3.3.2 Csupasz sziklák

3.3.3 Ritkás növényzet

4.1 Belső (szárazföldi) vizenyős területek

5.1 Kontinentális vizek

A fenti kategóriák területi kiterjedtség adatait járási szinten összegeztem és adott járás teljes területéhez arányosítottam, melyet CORINE alapú természeti tőke mutatónak neveztem el, majd az arányszámok alapján sorrendet képeztem a járások között. A természeti tőkemutatóm tehát azon természetes és természetközeli felszínborítottságot jellemez, melyben az antropogén hatáserősség gyenge vagy mérsékelt a hemeróbia-kategóriák alapján. Az így kapott természeti tőkemutatóval azon térségeket tudom lehatárolni, ahol a természeti környezet kiterjedtsége az országos átlagnál magasabb és a területek gyengén vagy mérsékeltén zavartak az emberi tevékenységek által.

Az előállt természetes és természetközeli felületek arányából képzett és sorrendbe állított járási listát összevettem a térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató által meghatározott gazdasági és társadalmi fejlettségi sorrenddel, melyet a 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet melléklete tartalmaz.

A vizsgálatokba bevontam Magyarország Élőhelyeinek Térképi Adatbázisát (MÉTA), ezen belül azt az indikátort, mely a természet közeli élőhelyek összes becsült területét mutatja térségi szinten. A települési szintű adatokat járási szinten összegeztem, majd a járás teljes területének arányában fejeztem ki. A vizsgálati területek térkép bemutatásához ArcView GIS szoftvert használtam.

2.2. A célterületként előállt járások térségfejlesztési szempontú elemzései

Miután meghatároztam a vizsgálataim célterületét jelentő járásokat, arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a vizsgált járásokra vonatkozó tervek, programok esetében, megjelenik-e a gazdasági-, társadalmi-, természeti állapotok összefüggése, és ha igen, akkor milyen kontextusban, milyen megállapításokkal, javaslatokkal, intézkedésekkel.

Az országos szintű szakpolitikai dokumentumokat kivéve, valamennyi fejlesztési dokumentumot azonos módszerrel és szempontok mentén vizsgáltam. A programok elemzése célzottan arra irányult, hogy a vizsgált dokumentumban megjelenik-e az összefüggés, miszerint a térség magas természeti potenciállal bír, ugyanakkor a társadalmi és gazdasági mutatói alacsonyak. A dokumentumok vizsgálatakor konkrétan azt figyeltem, hogy a helyi természeti potenciálok megjelennek-e, és ha igen mekkora figyelmet kapnak a helyzetleírásban, a SWOT elemzés négy szektorában (erősségek, gyengeségek, lehetőségek, veszélyek) foglalkoznak-e a természeti környezet állapotával és a gazdasági, társadalmi adottságokkal, illetve a közöttük lévő ellentétes viszony jelentőségével.

A fejlesztési dokumentumok felépítését tematikusan követve vizsgáltam, hogy az adott szakmai anyag mit kezd a helyzettel a célok, a prioritások és az intézkedések szintjén, továbbá, hogy mely fejlesztési szakterületre, esetleg részterületre helyezi a hangsúlyt a fejlesztések irányának meghatározása során.

A kutatási munkám folytatásaként a fejlesztési stratégiák, programok megvalósításáért felelős legkisebb operatív egységeket a vizsgált járások területén megvalósult fejlesztési projekteket elemeztem. A projektek vizsgálata során arra voltam kíváncsi, hogy a konkrét fejlesztések miként viszonyulnak a természeti környezet adottságaihoz, a helyben meglévő természeti tőkéhez. Kihasználják-e, esetleg támogatják-e a természeti környezet fenntartását, fejlesztését, és ha igen, akkor milyen módon?

A területi kohéziót a helyspecifikus adottságokban, a területi sokszínűségben rejlő lehetőségek fenntartható módon történő kihasználása is jellemzi. Helyspecifikus adottságnak a természeti tőke magas arányát tekintem, hiszen a gazdasági és társadalmi mutatók a vizsgált térségekben a legalacsonyabbak. A projekteket tehát érdemes megvizsgálni a három szegmens, azaz a gazdaság, a társadalom és a természeti környezet viszonyában is.

A vizsgálat során a gazdaságfejlesztés, emberierőforrás-fejlesztés és humáninfrastruktúra-fejlesztés, valamint a természeti tőkét befolyásoló fejlesztési konstrukciókat, és azon belül a releváns projekteket leválogattam. A természeti tőkét kihasználó projektek összes támogatási forrását viszonyítottam a 7 éves ciklus térségre számított teljes támogatási forrásához, valamint a gazdasági és társadalmi szektor együttes támogatási forrásához.

A területi kohézió egyfajta értelmezésének vizsgálata során szükségem volt egy kontroll szegmensre, vagyis olyan területekre, melyek az elsődlegesen vizsgált B típusú (alacsony gazdasági és társadalmi potenciál, de magas természeti tőke) járásokkal szemben ellentétes tulajdonságokkal bírnak a gazdasági és társadalmi, valamint a természeti környezet szempontjából. Ez a szegmens a D típusú (magas gazdasági és társadalmi potenciál, de alacsony természeti tőke) kategóriába tartozó járásokat jelenti.

2.3. A vizsgált járásokba tartozó települések szándékai a jövő fejlesztéseiről

Kutatási munkám során elindultam az országos tervek szintjéről, majd fokozatosan eljutottam a települési tervekig. Ahhoz azonban, hogy a közvetlen települési szint aktuális állapotáról és a témám tárgyát érintő jövőbeli elképzeléseiről közvetlen információkat kapjak, primer kutatási módszertanként

online kérdőíves felmérést végeztem az érintett járásokhoz tartozó 373 települési önkormányzat körében. A kérdésekre adott válaszokat egyszerű statisztikai módszerekkel szemléltetem.

2.4. A komplex mutató által képzett járási sorrend és a területi tőke mutató által képzett sorrend összevetése

Vizsgálatomban arra voltam kíváncsi, hogy az általam használt módszerrel leszűrt magas természeti tőkével, de alacsony gazdasági, társadalmi potenciállal rendelkező járások milyen besorolást kaptak a hazai területi tőkeshámítás elvégző kutatócsapat által.

Az általam vizsgált járásokat beazonosítottam az Oláh (2017) és munkatársai által kategorizált és térképre vitt járásokkal, majd a területi tőke szerinti kategóriákban vizsgáltam az eltérést.

3. EREDMÉNYEK

3.1. A járások rangsorolása a természetes és természetközeli felszínborítottság aránya, valamint a térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató segítségével

Négy kategóriába tudtam sorolni a járásokat a CORINE alapú természeti tőke értékük és a gazdasági és társadalmi fejlettségük alapján.

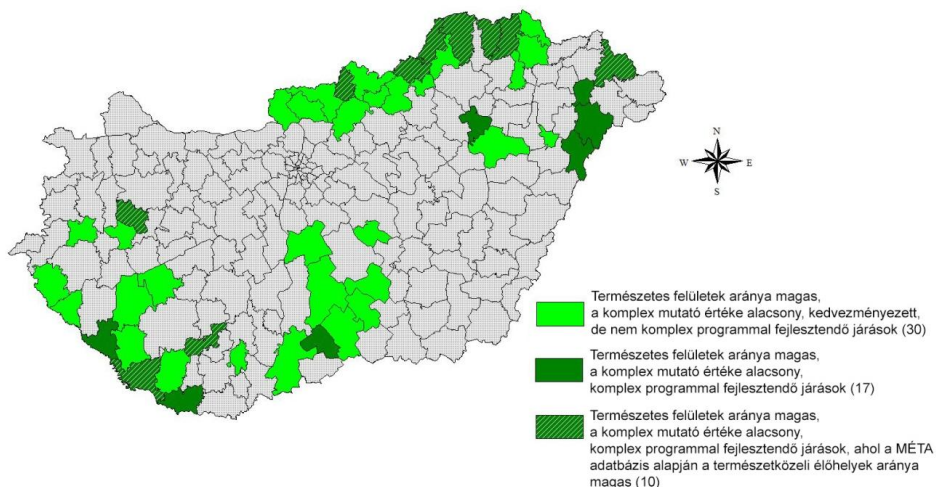
A hazai járások fenti CORINE felszínborítási kategóriákból képzett természetességi aránya járási szinten a 174 (budapesti kerületek nélkül) járás átlagában 37%. Ezt az értéket tekintem a természetes felület arány alacsony és magas meghatározásának határpontjaként. A komplex mutató esetében pedig a KSH által meghúzott határvonal, a kedvezményezett járásokat kijelölő érték alatti és feletti tartományt tekintettem alacsony, illetve magas értéknek.

A négy kategória a következő:

- A. a természetes felületek aránya alacsony (átlag (37%) alatti) és a komplex mutató értéke is alacsony (46,68 alatti) (kedvezményezett járások)
- B. a természetes felületek aránya magas (átlag (37%) feletti), de a komplex mutató értéke alacsony (46,68 alatti) (kedvezményezett járások)
- C. a természetes felületek aránya magas (átlag (37%) feletti), és a komplex mutató értéke is magas (46,68 feletti) (nem kedvezményezett járások)
- D. a természetes felületek aránya alacsony (átlag (37%) alatti), de a komplex mutató értéke magas (46,68 feletti) (nem kedvezményezett járások)

A B kategóriába tartozó járásokból kiválasztottam azokat, melyek a 2014. (XI. 26.) Kormányrendelet szerint komplex programmal fejlesztendők, azaz a kedvezményezett járásokon belül is a leghátrányosabb helyzetűek. Ez a szűkítés a 47 járásról 17 járásra szűkítette a B kategória járásainak számát.

A járásokra számított CORINE alapú természeti tőke átlagának értéke 19%. Ezek után a 17 db B2 kategóriába eső járás közül leválogattam azokat, melyekben a természet közeli élőhelyek aránya 19% feletti. Így megkaptam azt a 10 járást (B3 kategória), melyek gazdasági és társadalmi szempontból a legkedvezőtlenebb állapotokat mutatják, ugyanakkor a természeti adottságaik, a természet közeli élőhelyek aránya és ezáltal a természeti tőkéjük az országos átlag feletti. A továbbiakban ezzel a tíz járással dolgoztam: Gönci, Encsi, Ózdi, Edelényi, Devecseri, Vásárosnaményi, Hegyháti, Putnoki, Barcsi, Szécsényi (1. ábra)

1. ábra: Járások, melyek esetében a természetes felületek aránya magas és a komplex mutató értéke alacsony (B kategória), saját szerkesztés ArcView GIS szoftverrel

3.2. A 10 vizsgált járás (B3) megjelenése az országos szintű fejlesztés-politikai dokumentumokban

Az előző fejezetben eredményül kapott és B3 kategóriába sorolt járások helyzetét, megjelenését és a rájuk vonatkozó ajánlásokat, célokat vizsgáltam a legmagasabb szintű hazai területfejlesztési szakmapolitikai dokumentumokban.

Ezek alapján a főbb megállapítások:

- A 2005 és 2013 között hatályban lévő Országos Területfejlesztési Koncepció (OTK) az elmaradott térségek, külső és belső, perifériák és vidékies térségek felzárkóztatására az átlagosnál jobb minőségű természeti környezet fontos szerepét hangsúlyozza ajánásaiban.
- Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepcióban (OFTK) helyzetleíró és javaslattevő munkarészeiben egyaránt megjelenik az általam vizsgált tény, mely szerint a célterületi járásokban ugyan a gazdasági és társadalmi mutatók jóval az országos átlag alatti értékekkel bírnak, ugyanakkor az országos átlagnál több és jobb minőségű természeti környezettel (természeti tőkével) rendelkeznek. Az országos szintű fejlesztéspolitikai tervek felismerik a vizsgált járások speciális helyzetét, bár a gazdasági-társadalmi és természeti adottságok együttes kapcsolatát, vagyis az általam használt kategorizálást nem jelenítik meg, de különböző országos célterületek, célkitűzések mentén rendezhetőek a vizsgált járások.

- Az ágazati operatív programok közül a Környezet- és Energia Operatív Program, valamint a Gazdaságfejlesztési Operatív Program érdekes a kutatásom szempontjából. Megállapítható, hogy mindkét program horizontális alapelvként említi a területi kohéziót, de nem nevesítenek térségeket, csak térség típusokat.

3.3. A vizsgált eljárások megjelenése a regionális szintű fejlesztéspolitikai dokumentumokban

A 2007-2013-as időszak vizsgált öt regionális operatív programjában a területiség megjelenése jól érzékelhető, ellentétben az ágazati operatív programokkal, ahol sokkal kevésbé jelent meg a területiség elve, leginkább csak a belső egyenlőtlenségek feloldását értik a területi kohéziós cél alatt.

Valamennyi vizsgált regionális operatív program átfogó, azaz legmagasabb szintű, stratégiai célja a területi kohézió erősítéséről szól. Mindegyik program beavatkozási területei megegyeznek, csak fogalmazásban térnek el néhol egymástól. Tartalmukban viszont megjelennek az eltérő térségi preferenciák.

2014-ben került elfogadásra a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP), mely a korábbi időszakban önállóan létező regionális operatív programokat hívatott helyettesíteni az ország hat régiójában, kivéve a Közép-magyarországi Régiót, aminek a fejlesztésével külön operatív program foglalkozik. A TOP program keretében a megyék külön forrást kaptak arra, hogy elkészíttessék a saját integrált területi programjaikat, melyek feladata a megyei szint országos szintű tervdokumentumokba történő becsatornázása, illetve ezáltal a települési pályázatok TOP programból való finanszírozásának irányítása. A megyei integrált területi programok 2015-ben készültek el. Jól látszik, hogy ezen programok kötelező irányítottság mellett a TOP prioritásaihoz illeszkednek.

3.4. A vizsgált eljárások megjelenése a megyei szintű fejlesztéspolitikai dokumentumokban

A megyei szinten készült fejlesztési programok területük szintjén foglalkoznak a természeti környezettel mint helyi potenciállal, mely összeköthető a megye gazdasági fejlesztési lehetőségeivel. Ezek a stratégiák, fejlesztési programok források hiányában azonban csak részben tudják érvényesíteni a tartalmazott fejlesztési elképzeléseiket.

A vizsgált dokumentumok két típusra oszthatók: koncepciók és stratégiák, illetve stratégiákat megalapozó helyzetfeltáró dokumentumok. Ez utóbbi és a koncepciók a területfejlesztési rendszerben elfoglalt helyüknek megfelelően nem jutnak el a konkrét javaslattevőig, hanem a helyzet leírását, elemzését és

esetleg a célok rögzítését tartalmazzák. A vizsgált megyei fejlesztési dokumentumok mindegyike foglalkozik a terület természeti környezetével és a helyi gazdaság állapotával. Az elemzések súlypontja a gazdasági és a társadalmi tényezőkön nyugszik, és megközelítésük materiális. Az összefüggés-elemzések hiányoznak. Főleg állapotleírásokkal találkozunk, de mélyebb ok-okozati összefüggések kevésbé jelennek meg. Hasonló következtetésre jutottak *A területi tőke és magyarországi dimenziói* kötet szerzői is (Oláh szerk, 2016) a területi tőke megjelenését vizsgálva a megyei fejlesztési tervek esetében.

A 2014 előtt készült megyei programok egyedibbek, részletesebbek és témáikat illetően is szerteágazóbbak, mint az integrált stratégiák. A megyei programok mindegyike részterületet biztosít a természeti környezetre épülő fenntartható fejlesztési irányoknak és különböző hangsúllyal, de természetvédelmi célokat, intézkedéseket is tartalmaznak. Az integrált stratégiák viszont a vizsgálatom tárgyát jelentő természeti környezet térségi használata szempontjából releváns fejlesztéseket a „Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés” elnevezésű TOP intézkedés alá csatornázzák be, illetve az energetikai korszerűsítések tartozhatnak még ide, ha azok helyben meglévő megújuló erőforráson alapulnak.

3.5. Leader kistérségek fejlesztési programjai

A vizsgálati területen hatályos LEADER stratégiákat (19 db) elemezve kijelenthető, hogy valamennyi vizsgált dokumentum foglalkozik a természeti környezet magas szintű minőségi állapotával és a helyi gazdaság ezzel szembeni alulreprezentáltságával. A vidékfejlesztési szakpolitika irányultsága eleve egy tematikus koncentrátságot feltételez, így a fenti megállapítás is ebbe illeszkedik bele. Az intézkedésekből jól látszik, hogy a turisztika, mint tématerület, valamint a helyi termékek reprezentálják a fő célterületeket a kutatási témámon belül.

A vizsgált járásokra releváns LEADER stratégiák mindegyike foglalkozik a természeti környezet magas szintű minőségi állapotával és a helyi gazdaság problémáival. A Leader programokban a helyi adottságok ismerete talán a legjobban tetten érhető. A javasolt fejlesztési irányok is kifinomultabbak és a vizsgált térségekben a természeti tőke mint fenntartható erőforrás jelenik meg.

3.6. Településfejlesztési koncepciók, programok, tervek

A vizsgált tervek, programok nagy részéből, de leginkább az integrált településfejlesztési stratégiákból kitűnik, hogy a természeti környezet sok esetben

olyan téma, melyekkel kötelező foglalkoznia a készítőnek és a készítettőnek, de érdemi részt nem képviselnek az anyagokban. A legtöbb esetben csak mint kötelező fejezet szerepel a téma tárgyalása, és nincs bemutatva semmilyen kapcsolat a természeti adottságok és a gazdasági, társadalmi tényezők között. Ezt sokszor az is erősíti, hogy a természeti környezet leírásában csak száraz tények szerepelnek, mint például az alapközet leírása, éghajlat, termőterületek művelési ága vagy a védett területek megnevezése. Ezen száraz tények közlése viszont a stratégiai tervezés számára zsákutca.

A vizsgált települési és kistérségi szintű fejlesztési dokumentumok legnagyobb része már a helyzetelemző munkarészben foglalkozik a természeti környezet kimagasló szintű állapotával és megjelenik a helyi gazdasági állapotok alacsony szintje is. A releváns dokumentumok szinte mindegyike megoldási javaslatként hozza a természeti környezetre alapozott turizmusfejlesztést. A programok összességét tekintve megállapítható, hogy túlsúlyban vannak azok a fejlesztési elképzelések, melyek a pozitív természeti környezeti adottságok kihasználására tesznek javaslatot, és viszonylag kevesebb azon fejlesztések megnevezése, melyek ennek a természetes miliőnek a rehabilitációjára, fenntartására irányulnak. A vizsgált települési szintű fejlesztési tervek elsősorban az adottságok kihasználására koncentrálnak és kisebb mértékben és nem is egységesen a természeti környezet védelmére, megújítására.

3.7. Megvalósult fejlesztési projektek

A stratégiák, programok, tervek elemzéseit követően a 17 járás területén 2007-2013 között uniós ERFA és ESZA, valamint a Kohéziós Alap, a Leader és a hazai forrásból, civil szervezetek által megvalósított projekteket elemeztem a 17 járásba tartozó 373 településen.

Főbb megállapítások:

- **A 2007-2013 közötti időszakban a vizsgálatom alá vont B2 típusú járások Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból megvalósult fejlesztései:**

A vizsgálat eredményeként a 3.223 projektből 139 olyan projektet tudtam elkülöníteni, melyek közvetlenül támogatták a természeti tőke megmaradását és 51 olyan beruházást találtam, melyek a meglévő természeti környezet kihasználására jöttek létre. Közel harmad annyi projektet valósítottak csak meg, amelyek az adottságok kihasználására jöttek létre, mint amennyi az adottságok minőségi javítását, fennmaradását szolgálja. A felhasznált források esetében pedig a természeti tőkét fenntartó, illetve

növelő beruházások megvalósítási költsége négyszerese a természeti tőkére épülő projektek támogatási összegének.

Azokban a járásokban, ahol a természeti tőke értéke magas ott a kihasználtságuk is magasabb volt, mint azokban a járásokban, ahol ennek a tőke típusnak az értéke alacsonyabb. Azokban a járásokban, ahol a komplex mutató értéke magas, vagyis a gazdasági és társadalmi adottságok a kedvezőbbek, ott ezeket az erőforrásokat használták ki leginkább. A magasabb gazdasági potenciállal bíró, nem kedvezményezett térségekben a gazdasági szereplők száma és tőkeereje is magasabb, mint a leghátrányosabb helyzetű, komplex programmal fejlesztendő járások esetében. A területi kohézió tehát érvényesült abban az értelmezésében, hogy a helyspecifikus adottságok, a területi sokszínűségben rejlő lehetőségek ki vannak-e használva az adott térségben.

Az ERFA és ESZA alapokból, valamint a Kohéziós Alapból támogatott fejlesztések esetében a 17 vizsgálat alá vont járás mind a megvalósult projektek számát illetően, mind pedig a felhasznált támogatási források tekintetében a gazdaságfejlesztési és társadalmi projektek túlsúlyban a természeti tőkét kihasználó fejlesztésekkel szemben. Ezek az eredmények a fejlesztéspolitikai célok megvalósulását mutatják, hiszen ezekben a járásokban a gazdasági, társadalmi és infrastrukturális tényezők állapota eredményezi a térségek alacsony fejlettségi besorolását, vagyis a források nagy részét ezekre a témákra kellett költeni.

– **A 2007-2013 közötti időszakban a vizsgálatom alá vont B2-típusú járások Európai Unió Vidékfejlesztési Programjának LEADER tengelyéből megvalósult fejlesztései:**

Vizsgálataim során 10 helyi akcióscsoport összesen 1.561 projektjét kategorizáltam, melyekből 404 projektet, azaz a projektek 26%-át minősítettem olyan fejlesztésnek, ami egyértelműen a természeti tőke valamilyen típusú kihasználására épül. Ugyanez az érték 4% volt az előző alfejezetben tárgyalt, strukturális alapokból finanszírozott projektek esetében.

Az eredmény azt mutatja, hogy a közösségvezérelt (CLLD) fejlesztések jobban épülnek a helyi adottságokra, és erősebben járulnak hozzá a területi kohézióhoz, abban az értelemben, hogy a térségek a fejlődésüket mennyire alapozzák a helyi adottságokra.

A Leader forrásból megvalósult projektek elemzésének eredménye, hogy a közösségvezérelt (CLLD) fejlesztések jobban épülnek a helyi adottságokra, és erősebben járulnak hozzá a területi kohézióhoz, abban az értelemben, hogy a térségek a fejlődésüket mennyire alapozzák a helyi adottságokra. A természetvédelemmel foglalkozó civil szervezet pályázati forrásokból létrejövő projektjeinek tapasztalata, hogy ezen szervezetek fon-

tos szerepet töltenek be a természeti környezet állapotának fenntartásában, rehabilitálásában, vagyis azt az oldalt erősítik, melyet a nemzeti parki igazgatóságok is.

– **Természet- és környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek projektjei a vizsgált járásokban:**

A helyben működő „zöld” civil szervezetek aránya az összes civil szervezethez képest országosan 3,3%. A vizsgált 17 járásban ez az érték 2,8%. Az adatok tehát azt mutatják, hogy az országos viszonylatban magasabb természeti potenciállal rendelkező térségekben alacsonyabb a természetvédelemmel foglalkozó társadalmi szervezetek száma.

– **A területi kohézió vizsgálata**

A területi kohéziós vizsgálat eredményeül egyrészt azt kaptam, hogy azokban a járásokban, ahol a természeti tőke értéke magas ott a kihasználtságuk is magasabb volt, mint azokban a járásokban, ahol ennek a tőke típusnak az értéke alacsonyabb. Másrészt az is kijelenthető, hogy azokban a járásokban, ahol a komplex mutató értéke magas, vagyis a gazdasági és társadalmi adottságok a kedvezőbbek, ott ezeket az erőforrásokat használták ki leginkább. A magasabb gazdasági potenciállal bíró, nem kedvezményezett térségekben a gazdasági szereplők száma és tőkeereje is magasabb, mint a leghátrányosabb helyzetű, komplex programmal fejlesztendő járások esetében. A területi kohézió tehát érvényesült abban az értelmezésében, hogy a hely specifikus adottságok, a területi sokszínűségben rejlő lehetőségek ki vannak-e használva az adott térségben.

3.8. A települési szintű jelen állapotok és jövőbeli szándékok vizsgálata kérdőíves felmérés alapján

A kérdőíves felmérés alapján megállapítható, hogy a vizsgált települések nagy része településfejlesztési programokat nem készít, és nem használ, a fejlesztéseiket pedig nem előre megtervezetten, stratégiai szempontok mentén hajtják végre. Ugyanakkor a települések háromnegyede az utóbbi tíz évben uniós forrásból beruházásokat valósított meg. Ennek egy része LEADER pénzek bevonásával történt a LEADER kistérségek stratégiai tervei alapján. Az önkormányzatok tisztában vannak a természeti közeg meglétének pozitív adottságaival és a jövőbeli településfejlesztési elképzeléseiket is erre építik, hangsúlyozottan a turizmus témakörén belül. A természeti közeget túraútvonalak kiépítésével kívánják bemutathatóvá tenni az odaérkezők számára, a szálláshelyek bővítésével pedig a látogatók többnapos tartózkodását kívánják elősegíteni, mert a gazdasági haszon csak így realizálható. A jelen állapotára jellemző, hogy a természeti környezet adottságaira épülő vállalkozások nagy

része jelenleg is inkább a szálláshely üzemeltetésével foglalkozik, míg a programokat kínáló attrakciókba történő beruházás jóval kevesebb esetben valósult meg.

3.9. A területi tőke kapcsolata a kutatásom tárgyával

Kíváncsi voltam, hogy változik-e a besorolás egyezőség abban az esetben, ha a B kategóriás járásaimat kibővíttem azokkal a járásokkal, melyek esetében a természetes felületek aránya magasabb az országos átlagnál és a komplex mutató értéke alacsony, de nem komplex programmal fejlesztendő járások. Ez 30 járást jelent, melyek esetében szintén vizsgáltam a területi tőke alapú besorolást. Az eredmény ebben az esetben már egészen más képet mutat, ugyanis a területi tőke kategóriák kibővültek a közepesnél jobb helyzetű, valamint a szobi járás esetében a legjobb helyzetű járás besorolással.

A területi tőke eltéréseket a gazdasági, társadalmi és infrastrukturális (a természeti tőke mutatók kivételével) mutatókban kell keresni. Az alkalmazott négy természeti környezetre vonatkozó mutató a 77 indikátorhoz képest elenyésző. A természeti környezetet leíró mind a négy indikátor materiális természetű. A természeti környezet immateriális, kevésbé megfogható elemei, szolgáltatásai az ökoszisztéma-szolgáltatások terén végzett jelenlegi kutatásokból becsatornázhatóak lesznek a területi tőke rendszerbe.

A vizsgálatom eredménye, hogy a KSH által alkalmazott a térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutatóval szemben a területi tőkeértékek eltérést mutatnak. Egyes járások esetében a besorolásuk magasabb kategóriába kerül. A területi tőke számítás közel háromszor annyi mutatóval számol, mint a komplex mutató, így dimenzionáltabb eredményeket várhatunk tőle.

3.10. Új tudományos eredmények

T1. Hazánk térségei (települései) a térségek (települések) társadalmi, gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató alapján fejlettségi sorrendbe állíthatók. A hemeróbia-kategóriák és a CORINE felszínborítás adatbázis megfeleltetésével előállítható egy térség természetes és természetközeli felszínborítottságából származtatott természeti tőkemutató.

T2. Ha a komplex mutató mellé helyezzük a CORINE adatokból származtatott természeti tőkemutatót, akkor előállítható egy olyan rendszer, mely vizsgálatom alapján négy szektorra osztja a térségeket:

- A. a természeti tőke alacsony (a természetes felületek aránya átlag (37%) alatti) és a komplex mutató értéke is alacsony (46,68 alatti) (kedvezményezett járások)
- B. a természeti tőke magas (a természetes felületek aránya átlag (37%) feletti), de a komplex mutató értéke alacsony (46,68 alatti) (kedvezményezett járások)
- C. a természeti tőke magas, és a komplex mutató értéke is magas (46,68 feletti) (nem kedvezményezett járások)
- D. a természeti tőke alacsony, de a komplex mutató értéke magas (46,68 feletti) (nem kedvezményezett járások)

A táji, természeti mutatókat nem kell a komplex mutatóba beépíteni, hanem a térségre jellemző komplex mutató mellett a CORINE alapú természet tőkemutatót is meg kell jeleníteni viszonyításként (A, B, C, D kategória).

T3. A CORINE felszínborítottság alapú természeti tőke mutató által kialakított járási sorrend mellé a térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató által kialakított járási sorrendet helyezve a járások a T2. pontban ismertetettek szerint kategorizálhatóak. A fent kialakított kategóriákat a Magyarország Élőhelyeinek Térképi Adatbázisa alapján képzett természeti tőke index indikátorral tovább tudjuk szűkíteni, bontani, annak érdekében, hogy a természetes környezet mennyisége mellett az élőhelyek minőségét is szempontként tudjuk szerepeltetni. A MÉTA adatbázis használata esetében figyelembe kell venni, hogy az adatok 2008-as állapotot mutatják, mérik.

T4. A magas természeti tőkével, de társadalmi, gazdasági és infrastrukturális fejlettségét tekintve komplex programmal fejlesztendő térségek, települések fejlesztési terveiben általában megjelenik ennek az állapotnak a leírása, külön a természeti környezet és külön a gazdasági, társadalmi adottságok, az összefüggés azonban általában nincs kiemelve. A tervekben a természeti környezet elkülönülten, szegregáltan kerül tárgyalásra. A természeti környezet más témakörökkel való kapcsolata - mely interdiszciplináris kellene, hogy legyen - felszínes, vagy egyáltalán nincsen kifejtve. Az ökoszisztéma-szolgáltatások a programokban nem jelennek meg, így a fejlesztési irányok, illetve a konkrét fejlesztések meghatározása is nélkülözi ezek ismeretét.

Ezekben a térségekben a természeti potenciál mint rejtett természeti tőke van jelen. Jelenleg a területfejlesztés ezeket a térségeket egy azon megítélés alá veszi a többiekkel és azonos típusú fejlesztéseket vár el tőlük, illetve biztosít számukra a pályázati rendszereken keresztül. Ugyanakkor ezekben a térségekben a fejlesztéseket, a támogatási rendszereket úgy kellene megvalósítani, alkalmazni, hogy azok a természeti környezet védelmét, fenntartását maximálisan vegyék figyelembe és a gazdasági fejlődést eredményező fejlesztéseket.

tések az ökoszisztéma szolgáltatások kulturális szegmensére, illetve a termelő, ellátó típus megújuló formáira épüljenek.

T5. A területi kohézió célja az EU teljes területén a harmonikus fejlődés biztosítása, továbbá annak lehetővé tétele, hogy az ott élők e területek adottságait a leghatékabban kihasználhassák. A területi kohézió értelmezésében helyet kap a hely specifikus adottságokban, a területi sokszínűségben rejlő lehetőségek fenntartható módon történő kihasználása. Vizsgálataim rámutattak arra, hogy a 2007-2013-as végrehajtási ciklusban, azokban a járásokban, ahol a természeti tőke értéke magas, ott a kihasználtságuk is magasabb volt, mint azokban a járásokban, ahol ennek a tőke típusnak az értéke alacsonyabb. Kontroll vizsgálatom eredményeként az is megállapítható, hogy azokban a járásokban, ahol a komplex mutató értéke magas, vagyis a gazdasági, infrastrukturális és társadalmi adottságok a kedvezőbbek, ott ezeket az erőforrásokat használták ki leginkább. A helyi természeti tőke tehát hozzájárult a területi kohézióhoz.

T6. A természeti tőke eddig nem vett részt a kohézió megítélésében, csak a belőle származó számszerűsíthető gazdasági hasznok, pedig ez a tőketípus a területi kohézió olyan meghatározó szegmense, mely minőségén és mennyiségén keresztül, ökoszisztéma-szolgáltatásokban megnyilvánulva járul hozzá a térségben élők jól-létéhez. A természeti tőke hangsúlyos megjelenítése érdekében javaslom a természeti tőke fogalmának beemelését a területi kohézió értelmezésébe. Ennek helye a fenntarthatóság területi dimenziójaként értelmezhető és a területi minőség kategóriában kaphat helyet, mint a területek fejlettségét meghatározó egyik tényező. A Területi kohézió másik két a fenntarthatóság dimenziójában értelmezett egységei a területi hatékonyság és területi identitás a területi minőségben résztvevő természeti tőkétől függ. A természeti tőke a területi kohézióban akkor fog tudni megerősödni, ha az ökoszisztéma-szolgáltatások mérhetőségén dolgozó kutatások konkrét eredményeket, indikátorokat adnak hozzá.

T7. A LEADER program keretében végrehajtott helyi fejlesztéseket elemezve egyértelművé vált, hogy a közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) arányaikban nagyobb részben hagyatkoztak a helyi adottságokra, mint a Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból nyer támogatások.

CLLD típusú, helyi fejlesztésekre a jelenleginél nagyobb mértékben lenne szükség, hogy a helyi sajátosságokra épülő projektek kreatív módon tudjanak megvalósulni, támogatásukra a forrásokat rugalmasabb mechanizmusok mentén tudják felhasználni. A hátrányos helyzetű térségeket mint amilyenekkel a jelen dolgozatomban foglalkozom, nem a pályázatokban szükséges plusz pontokkal előnyben részesíteni, hanem a speciális helyzetükre kell a projekteket megfogalmazni és azokat a CLLD típusú támogatási mechanizmuson keresztül támogatni.

T8. A természeti környezet és ezen keresztül az ökoszisztémák állapotának javítása a nemzeti park igazgatóságokhoz és a „zöld” civil szervezetekhez kötődik. Ezt mutatja a térségekben megvalósult fejlesztési projektek vizsgálata. Ezt eredményezi az is, hogy a pályázati kiírások már eleve nevesítik és meghatározzák egy-egy fejlesztési tématerülethez a végső kedvezményezetteket. Az ökoszisztéma-szolgáltatások használata azonban egy sokkal szélesebb társadalmi körhöz köthető, akik ebből anyagi, kulturális, testi és lelki egészségi, és egyéb további hasznot húznak. A természetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek aránya a civil társadalmon belül a B2-es kategóriában az országos átlagnál alacsonyabb, tehát a kutatás előtti hipotézisem, mely szerint a természeti tőke magas aránya több civil szerveződést eredményez, nem állta meg a helyét. A zöld civilszervezetek a környezettudatos gondolkodásmód kialakítása, oktatás, képzés területén valósítottak meg projekteket, a szemléletformálásban játszanak jelentős szerepet.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS A JAVASLATOK

1. Hazánk térségei (települései) a térségek¹ (települések²) társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató alapján fejlettségi sorrendbe állíthatók. Ha ez mellé a komplex mutató mellé helyezzük a térségek természetes állapotát mérő, CORINE alapú felszínborítottság adatokból származtatott természeti tőke mutatót, akkor előállítható egy olyan kategória rendszer, mely vizsgálatom alapján négy szektorra osztja a térségeket.

A táji, természeti mutatókat nem a komplex mutatóba kell beépíteni, hanem egy térséget jellemző komplex mutató mellett a CORINE alapú természetességi mutatót is meg kell jeleníteni viszonyításként (A, B, C, D kategória).

Ezekben a térségekben a fejlesztéseket, a támogatási rendszereket úgy kellene megvalósítani, alkalmazni, hogy azok a természeti környezet védelmét, fenntartását helyezték előtérbe. A gazdasági fejlődést eredményező fejlesztések az ökoszisztéma-szolgáltatások kulturális szegmensére, illetve az ellátó típus megújuló formáira épüljenek.

2. A CORINE alapú természeti tőke mutató által kialakított járási sorrend mellé a térségek társadalmi-gazdasági és infrastrukturális fejlettségét mérő komplex mutató által kialakított járási sorrendet helyezve a járások az 1. pontban ismertetettek szerint kategorizálhatóak.

3. Vizsgálataim rámutattak arra, hogy a programok helyzetleíró munkarésze tartalmazza a természeti környezet állapotát, de sok esetben csak a kötelező és általános szempontok mentén taglalva azokat. A SWOT elemzésben kellene kifejteni az ökoszisztéma-szolgáltatások típusainak kvantitatív és kvalitatív állapotát a negatív és pozitív, illetve külső és belső tényezők mentén. Az elemzés feladata, hogy bemutassa az ökoszisztéma-szolgáltatások működését helyben az egyéb témák (gazdaság, társadalom, kultúra stb.) szerves kapcsolatában.

A SWOT elemzésre épülő problémafa a természeti környezet állapotában és működésében érzékelhető negatív tényezőket a probléma hierarchia megfelelő szintjén kell, hogy ábrázolja. Az ok-okozat összefüggések, melyek az egyes hierarchiaszintek közötti kapcsolatokat jelentik leképezhetik az ökoszisztéma-szolgáltatásokat jellemző hiányosságokat. Itt is cél, hogy a természeti környezet együttesen jelenjen meg a többi vizsgálandó települési, térségi tényezővel, a területi tőke elemeivel.

¹ 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet a kedvezményezett járások besorolásáról

² 105/2015. (IV. 23.) Korm. rendelet a kedvezményezett települések besorolásáról

A célja a problémafában meghatározott és ok-okozati kapcsolatba állított nem jól működő tényezőkre ad választ azáltal, hogy szintén hierarchia rendszerbe rendezve meghatározza az elérni kívánt célállapotokat. Itt a többi témakör célállapotai között kell, hogy megjelenjenek a természeti környezetben tervezett és elvárt állapotoknak.

A prioritások olyan tématerületek, melyekre a fejlesztések során a beavatkozásokat elvégezzük, melyekre a forrásainkat költjük. Lényeges a prioritások korrekt, jól körülhatárolt, pontos leírása. A vizsgált térségek esetében, ahol a természeti környezet állapota még az országos átlagnál jobb minőségű, a prioritások lehatárolásánál mindenképpen a természet és környezetvédelmi elveket kell alkalmazni a szűkítések során. Például, hogy előnyben részesítik a barnamezős beruházásokat a zöldmezősekkel szemben.

Az intézkedések az azonos típusú fejlesztéseket tartalmazzák egy adott prioritáson belül. A természeti tényezők szempontjából a projekt típusok lehetnek az ökoszisztémák fenntartását, fejlesztését támogatók (természetvédelmi projektek), illetve az arra épülő, az ökoszisztéma szolgáltatásait igénybevevők (például ökoturizmus, vadászat, mezőgazdálkodás).

4. A területi kohézió célja az EU teljes területén a harmonikus fejlődés biztosítása, továbbá annak lehetővé tétele, hogy az ott élők e területek adottságait a leoptimalisabban kihasználhassák. A területi kohézió fogalmába javasolom beépíteni, hogy vannak térségeink, ahol a felzárkóztatási/kiegyenlítési elv nem a gazdasági, társadalmi és infrastrukturális (mesterséges infrastruktúrát értem alatta, nem a zöldinfrastruktúrát) szinten kell, hogy érvényesüljön, hanem a természeti környezet minőségének fenntartása, fejlesztése kell, hogy előnyt élvezzen. Ez a természeti tőke eddig nem vett részt a kohézió megítélésében, csak a belőle származó számszerűsíthető gazdasági hasznok. A természeti tőke hangsúlyos megjelenítése érdekében javasolom a természeti tőke fogalmának beemelését a területi kohézió értelmezésébe. Ennek helye a fenntarthatóság területi dimenziójaként értelmezhető és a területi minőség kategóriában kaphat helyet. A természeti tőke a területi kohézióban akkor fog tudni megerősödni, ha az ökoszisztéma-szolgáltatások mérhetőségén dolgozó kutatások konkrét eredményeket, indikátorokat adnak hozzá.

5. A természeti környezet és ezen keresztül az ökoszisztémák állapotának javítása a nemzeti park igazgatóságokhoz és a „zöld” civil szervezetekhez kötődik. A természetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek aránya a civil társadalmon belül a B1-es kategóriában az országos átlagnál alacsonyabb, tehát a kutatás előtti hipotézisem, mely szerint a természeti tőke magas aránya több civil szerveződést eredményez, nem állta meg a helyét.

6. A LEADER program keretében végrehajtott helyi fejlesztéseket elemezve egyértelművé vált, hogy a közösségvezérelt helyi fejlesztések (CLLD) ará-

nyaikban nagyobb részt hagyatkoztak a helyi adottságokra, mint a strukturális alapokból nyer támogatások. Véleményem szerint a magas természeti tőkével rendelkező térségek esetében, ahol ugyanakkor a gazdasági és társadalmi fejlettség az országon belül a legkedvezőtlenebb a következő lehetőségekben is érdemes gondolkodni:

a.) Silver economy ágazat felé nyitni: Európa és így Magyarország társadalma is előregszik. A társadalom idős tagjainak igényeire azonban külön gazdasági szegmensek épülnek, különböző tématerületeket megcélözva (egészségügy, táplálkozás, rekreáció, pénzügyek, közlekedés, háztartás, felnőttképzés, foglalkoztatás). A magas természeti tőkével rendelkező térségek kiváló helyszíneket biztosíthatnak az egészségügyi és rekreációs tevékenységek számára, akár idősotthonok keretében is.

b.) Nyugat-Európából érkező nyugdíjasok felé nyitni: Hivatalos statisztika még nem ismert, de saját tapasztalatom is mutatja, hogy Magyarország csendes, nyugodt, szép környezettel bíró településein növekszik a betelepült nyugat-európai középkorú és időskorú emberek száma. Többek között holland, német, osztrák, francia nyugdíjasokkal találkozni, akik az otthonról kapott nyugdíjuktól Magyarországon jobb életminőségben élnek, ugyanakkor a magyar táj adta nyugalmat, szépséget élvezik. Számos példát ismerek magam is arra, hogy a betelepültek felkarolják a választott települést, pénzügyileg is segítenek bizonyos kisebb fejlesztések megvalósításában, illetve kisebb munkákat (házkörüli teendők, kertészeti munkák, takarítás, ápolás stb.) is biztosítanak a helyieknek.

c.) Távmunkások felé nyitni: A digitalizációval a távmunka lehetőségek nagyarányú bővülése várható a következő évtizedben. A távmunka lehetőséget jelent arra, hogy az emberek a munkahelyüktől távol, akár egy kistelepülés természet közeli csendes részén találjanak otthonra. A távmunkában dolgozók aránya egy 2017-es KSH jelentés szerint csupán 1,5% az összes munkavállaló százalékában, 2018-ban már 2,3 % volt az EUROSTAT felmérése alapján, ráadásul ez a szám nem tartalmazza a Magyarországon élő, de távmunkában dolgozó külföldiek számát.

A fejlesztéspolitika és a helyi területfejlesztés, településfejlesztés számára alapvető szempont kell, legyen, hogy Magyarország azon települései, térségei esetében, melyek még rendelkeznek átlag feletti természeti tőkével, a fejlesztések során nem szabad ezt a tőkét tovább felélni. A természeti környezetet meg kell őrizni! El kell fogadni, hogy vannak olyan térségeink, ahol nem kell minden áron gazdasági fejlődésben gondolkodni és mindent ennek alárendelni. Az Unió fejlesztéspolitika is, melynek alapja a gazdasági, társadalmi területi felzárkóztatás volt elmozdult a területi kohézió belül a helyi alapú szemlélet felé és egyre inkább hangsúlyosabbá válik, hogy a térségek-

nek, és bennük a településeknek a saját meglévő adottságaikra kell alapozni fejlődésüket, ráadásul fenntartható módon.

5. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBEN ÍRT TUDOMÁNYOS PUBLIKÁCIÓK

Folyóiratcikkek

IF-os folyóiratcikk

- Orosz György, Dr. Barczy Attila: A tájökölógiai potenciálok működése a területi kohézióban és kitekintés a természetvédelmi civil szervezetek szerepére, CIVIL SZEMLE 14 : 4 pp. 26-34., 9 p. (2018)

Nem IF-os cikk

- Orosz György; Dr. Barczy, Attila; Szalai, Dániel: The functioning of landscape ecology potentials in territorial cohesion with an outlook on the role of nature conservation ngo's, Annals of Faculty of Engineering Hunedoara - International Journal of Engineering 16 : 4 pp. 45-50. , 6 p. (2018)
- Orosz György, Emődi Andrea, Hartman Mátyás: Gazdálkodó önkormányzat kertészeti mintaprojektje Szigetmonostoron, in TÁJÖKOLÓGIAI LAPOK 12:(1) pp. 149-156. (2014)

Konferencia kiadvány

idegen nyelvű

- György Orosz, Gábor Ónodi, László Podmaniczky, Balázs Sipos, Dániel Molnár, Norbert Kohlheb, István Váradi: Szentendre Eco Island in the Agglomeration of Budapest, In: Agriculture in an Urbanizing Society, Second International Conference on Agriculture in an Urbanizing Society Reconnecting Agriculture and Food Chains to Societal Needs: Proceedings of the Conference. Konferencia helye, ideje: 2015.09.14-2015.09.17. Róma: [s. n.], 2015. pp. 183-184. (ISBN:978-889-089-603-3)